

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Forholdet
mellem
Kirke og Skole.

Tale

holden paa

Reformationsfesten

den 31te October 1836

og udgiven som

Indbydelseskrift

til

den offentlige Examen i Bordingborg Skole

i September 1837

af

J. Suhr,

Rector, K. af D.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,

Hof- og Universitets-Bogtrykker.

Jeg har troet, at det i det mindste for den Kreds af Læsere, for hvilke et Program nærmest er bestemt, for Skolens Disciple og deres Forældre, ikke vil være uden Interesse at eie den Tale trykt, som blev holdt ved Reformationstesten, for saaledes længere at kunne bevare og undertiden fornye Erindringen om Festen selv. Jeg veed meget vel, at Talen ikke fremsætter uden hvad man kalder almindelige bekjendte Sandheder, men jeg veed ogsaa, at man ei maa være bange for hyppigen at gjentage flige Sandheder, dersom de ellers fortjene dette Navn, og ere af nogen Vigtighed for Mennesket. Det maa heller ikke oversees, at naar flige Sandheder kaldes almindelig

bekjendte, da ere de det dog kun for en Deel af et Skrifts Læsere, men ikke for den tilvorende Ungdom, for hvilken jo Skolemanden dagligen gjentager og ei maa fædes ved at gjentage, hvad der for ham selv og for hans Medlærere er gamle, bekjendte Ting. Dette maa være nok til Undskyldning for denne Tales Udgivelse.

Hæderværdige Forsamling af Kirkens og
Skolens Venner!

Intet er vel naturligere, end at den, som ved sin ydre Stilling kun sjældent kommer i det Tilfælde at maatte offentlig fremstaae som Taler, maa, naar dette gjøres ham til Pligt, føle hvor store, ja uovervindelige de Hindringer ere, som Mangel paa Øvelse lægge ham i Veien. Ikke blot det udbortes Foredrag vil savne den Frihed, den Sikkerhed og Fasthed, som nødvendig fordres, naar Ordet, der udtales, skal naae derhen, hvor det bør, og naae derhen paa den Maade, og med den Kraft, at det kan gjøre det tilsigtede Indtryk, men selv Ordet vil vanskeligt kunne vælges, ordnes og anvendes saaledes, som Talerens herlige, store, Forstanden oplysende, Hjertet gennemtrængende, Villien beivrende Kunst forestriver; thi netop fordi den er en Kunst, og ei blot Videns, forudsætter den foruden grundigt og alvorligt Studium, ogsaa egne Naturanlæg og hyppig Øvelse. Dine kunne foræbles og uddannes,

hvor de ere givne, men de kunne ei ved Flid og
 Stræben fremtvinges hos Dem, som savner dem, og
 denne, Øvelsen, kan Dem umulig have, hvis daglige
 Syssel, saaledes som Skolemandens, leder ham hen
 til det bestandig afbrudte, fornemmelig paa Forstan-
 dens Oplysning beregnede, forklarende og undervi-
 sende Foredrag. Af denne, visseelig saare trykkende
 Følelse ei at være et stort og ædelt Kaldsarbejde
 voksen, som vel ei ofte, men dog enkelte Gange kan
 paalægges, fremgaae da de hyppige Umødninger
 om Tilhørernes skaansomme og overbærende Vedem-
 melse, men disse Venner ere ogsaa derved blevne saa
 almindelige, at de have tabt en stor Deel af deres
 Betydning, og mere betragtes, som en passende
 Indledning for den uøvede Taler, end som en op-
 rigtig Yttring af hans Tanker og Følelser. Visseelig
 trænger ogsaa jeg til en saadan Overbærelse, og vel
 mere end de fleste Andre, som befinde sig i en lig-
 nende Stilling med mig, og jeg seer for mig i denne
 Forsamling ikke Gaa, med hvem jeg for det store
 Vemnes og for min egen Skyld kunde ønske at bytte
 Plads, men i en Henseende er jeg heldigere end de
 fleste, thi jeg staaer her ikke mellem Fremmede,
 som nu først skulle lære mig at kjende, men jeg seer
 mig omringet af Dem, med hvem jeg i kortere eller
 længere Tid har staaet i flige Forbindelser, er paa
 saa mange Maader kommen i saadanne Berørelser,

at jeg freidigen tør stole paa, at saavel mine bedre, som mine svagere Sider ere dem tilfulde bekjendte, og at jeg derfor tør antage, at de ei til denne vor festslike Forsamling have medbragt saadanne Forventninger om mig, som Taler, at de nødvendig maac finde sig skuffede. Ivertimod, jeg staaer mellem Bekjendte, og mellem venskabelig sunde Bekjendte, som vide, at naar ogsaa jeg begynder med Ven om skaanselfuld Bedømmelse, da er denne Ven hos mig ikke et blot Mundsveir, ei en blot Sagttagelse af hvad Sædvane og Sammelighed synes at fordre, men de ville Alle være tilbøielige til at troe min Forsikkring, at min Mangel paa Betsalenhed mindre smerter mig for min egen Skyld (thi har jeg mit hele Liv igjennem savnet denne herlige Gvne, vilde dog Ingen vente, at jeg nu pludselig, som ved et Vidunder, skulde have erholdt den) end for Festens store, opheiede Anledning. Hvad kunde og burde der ikke paa en saadan Dag heres her af en mere begavet? hvor dybt og varigt et Indtryk burde en saadan Heitid ikke gjere, især hos den for det Store og Ophæiede saa modtagelige Ungdom? At jeg saa lende feler Dagens store Betydning og tillige mine Gvners Svaghed, min egen Uformuenhed til værdigen at udføre det mig paalagte vigtige Hverv, dette er og har længe været min Sorg, men jeg staaer her ei frivillig, men efter Pligtens Bydende, og dersom

denne Tanke ei afvæbner hver umild Dommer, da vil alt, hvad jeg ellers kunde anfere, ei gjere det. Hellere vende vi da Tankerne fra disse Emaaligheder til den store, usfatteerlige Belgjerning af Forsynet, til hvis erkjendtlige Grindring vi her ere forsamlede.

Saa tidlig som Historien udbreder sit Lys over vor Slægts Hændelser og de ældste Menneffesamfunds Skjebner, finde vi, at man har forseggt ved udbortes Foranstaltninger at vedligeholde Grindringen om stor Daad, om vigtige, selgerige Begivenheder og Forandringer. Snart skulde en opkastet Hvi, snart en Steentreds, snart et Navn, tillagt et enkelt Sted, forekomme, at ikke Det, som skete der, den Forbedring i Folkets Vilkaar, som paa dette Sted blev grundlagt, den Handling, som uden egen nytligt, personligt Hensyn der udevedes for Andres Skyld, eller til et heelt, større Samfunds Bedste, skulde hos de kommende Slægter blive glemt. Menneffet hævede herved sin Plads i en høiere Singes Ordren, thi han lod det ei beroe derved, at han modtog den beviste Belgjerning, og ned Frugterne af den, men han søgte ogsaa, skjendt ofte dunkelt og ubevidst, at det modtagne Gode, at den udevede Stordaad skulde være som det i frugtbar Jord nedlagte Frø, at det burde ei blot kaldes tilbage i Grindringen, men fremfalde lignende Bestræbelser hos

Efterkommerne, og være en Ansporelse for disse til værdigen at benytte det tildeelte Gode. Jubelfesterne, der feires, saa ofte et længere Tidrum af 50 eller 100 Aar er tilbagelagt, for at minde de enten for den Enkelte, eller for et heelt, større eller mindre Samfund særdeles vigtige og glædelige Begivenheder, here fornemmelig til de Foranstaltninger, som man i dette Niemæed har truffen. Man følte det hos sig selv, man oplevede sergelige, nedslaaende Erfaringer derom hos Andre, at Tiden over den stærkeste, uimodstaaeligste Magt over de menneskelige Gemytter, at den gradviis slapper, og endelig aldeles udsletter Indtrykket lige saa vel af modtagne Velgjerninger og nydte Glæder, som af Gjenverdigheder og Lidelser. Var det Sidste ikke Tilfældet, hvo vilde da kunne udholde sin Tilværelse her paa Jorden? men takke vi Forsynet for denne Tidens formildende og lægende Kraft, føle vi, at vi uden den maatte segne under Vægten af de os træffende Slag, da indsee vi, at Tiden nødvendig maa virke paa den samme slevende og udslettende Maade ogsaa i de Tilfælde, hvor vi maatte ønske at bevare Indtrykkene, saa længe som muligt, levende og virksomme, hvor det gjelder om at vedligeholde Mindet om modtagne Velgjerninger, og den taknemmelige Følelse af et stort, os tildeelt Gode. For dog at giøre Alt, hvad der for Mennesker er muligt, til at modarbejde Tidens Virkninger,

for efter længere Tids Forløb at fornye og opfriske Mindet om saadanne vigtige Begivenheder og Forandringer, som endnu virke til Velsignelse for Nutidens Slægter, men som disse staae Fare for efterhaanden ganske at glemme, derfor stiftedes de halvhundredaarige og hundredaarige Fester, som vi kalde Jubelheitider, og i det disse heitideligholdes ved udvortes Glædesyttringer og ved offentlige, af Staten eller vedkommende Samfund anordnede Festligheder, skulde Kundskaben om den vigtige Begivenhed, om den heldbringende Forandring atter fornyes, og Taknemmelighedsfølelsen oplives og foreges. Hos de talrige og agtværdige Klasser af Samfundets Medlemmer, hvis udvortes Stilling kun sjelden tillader dem at hæve Tanken over den nærmeste Omgivning, men som maae ofre den bedste Deel af deres Tid og Kræfter til at erhverve det Nødtørstige, eller som dog, ved den overveieude Sysselsættelse med de dem nærmest omgivende Gjenstande, saa let tabe Sandseu for og Lysten til at beskæftige sig med de høiere og fjernere, hos dem vilde Mindet om de fordum af Forsynet beviste Velgjerninger, i hvor vigtige de end vare for den Slægt, som først modtog dem, snart svækkes og endelig aldeles tabe sig, dersom det ei ved slike Fester atter fornyedes; men denne opfriskede Grindring skulde ei være ufrugtbar, den skulde ei atter gøres lepende for paa ny at tabe sig i Ti-

dernes Strøm uden at efterlade sig anden Virkning, end Stenen, som udkastes i Vandet, og danner de stedse svagere og svagere Kredse, og snart, hvilende paa Bunden, aldeles ingen Bevægelse efterlader paa Overfladen. Hos dem, som foranledigede og anordnede Jubelfesterne, var sikkerlig den Tanke mere eller mindre levende, at den Slægt, som helligholdt Festen, skulde, i det den crindrede sig Forfædrenes velsignelsesrige Virksomhed og herlige Daad, føle sig selv opmuntret og begejstret til at efterligne dem og stræbe at tilegne sig, saameget som muligt af den Mand og den Kraft, af hvilke de bleve bevægede. Dersom den Velgjerning, som mindes, er af aandelig Natur, da vil en saadan Anvendelse af Jubelfesten blive en desto heiere og helligere Pligt, thi den er da den eneste værdige. Store og uberegnelige ere vist nok de Goder, som et alkjærligt Forsyn ved den synlige Naturs vise Indretning og ved de for dens Kræfters Virksomhed eengang bestemte Love, dagligen uddeler til sine fornuftige Skabninger til Livets Vedligeholdelse og Nydelse, men til endnu større Glæde og Erkjendtlighed opfordres vi dog ved de Foranstaltninger, som ere truffene, ved de Styrelser i Tingenes Gang, som indledes for at vække, nære og forædle Menneskets aandelige Tilværelse og for at føre det som Fornuftvæsen fremad mod sin høiere Bestemmelse, som Borger i det usynlige, aan-

delige Rige. Af denne Bessaffenhed er den glædelige Forandring, som for tre Aarhundreder siden, efter at være i længere Tid forberedet, blev i Octobermaanedens sidste Dage fuldført i vort Fædreland, og som læste de tunge Trældoms Baand, der indtil da havde hvilet paa vore Forsædre og tvunget dem til en usornstigt, den menneskelige Mand fornedrende Gudsdyrkelse, til en slavisk, mekanisk Lydighed under Medmenneskers selvopfundne, egenyttige Love og Bestemmelser, til en død Bogstavtjeneste, som hos de Allerfleste havde qvalt det aandelige Liv og nedværdiget den frie og ædle Menneskenatur næsten til Lighed med Dyret. Kun een Forandring i vore Forsædres Tilstand kjende vi, som er endnu vigtigere, og denne er Christendommens første Indførelse. Denne guddommelige Lære bevirkede, uagtet den i det niende og de nærmest følgende Aarhundreder, i hvilke den blev vore Forsædre meddeelt, allerede var meget udartet og besmittet med mangfoldige Forvanskninger og Tilfætninger, saa store og velgjørende Forandringer i de raae og paa den blotte, dyriske Kraft pukkende Nordboeres hele Tænke- og Levemaade, at det først var ved den, at den høiere, ædlere Menneskenatur blev sat i Stand. til efterhaanden at arbejde sig ud af Dyriskheden: ved Christendommen kom Nordboen først i fredelig Forbindelse med det øvrige, dog mere civiliserede Europa, han fik Skoler, Bogstav-

skrift og noget Kjendskab til de Sprog, i hvilke den tidligere forædlede Menneſſeſlæggt havde nedlagt og opbevaret de hidtil høſtede Frugter af Aandens Udvikling. At Chriſtendommen, ſelv i ſin Udartelſe, endnu kunde virke ſaa uendelig meget Godt til de Menneſſeſlægters Forædling, blandt hvilke den fæſtede Rødder, ville vi let kunne forklare os, naar vi betænke, at dens ſtore Hovedſandheder dog ei ganſke vare fordunklede eller tilbagetrængte, og at der dog ſtedſe mellem dens Forkyndere fandtes dem, hos hvem den havde fundet Modtagelſe ei blot efter dens ydre, af Tiden og Stedet afhængige Form, men efter dens indre og egentlige Væſen. Derfor mindes ethvert dannet og forædlet Folk Chriſtendommens Indførelſe blandt dets Forfædre, ſom den ſterke Beſtiſſelſe, der nogenſinde er bleven det til Deel, og derfor feſtligeholdet ogſaa den danſke Kirke for 10 Aar ſiden denne ſtore, for evige Tider mindværdige Begivenhed, da det dengang juſt var 1000 Aar, ſiden Aſngar betraadte de danſke Grændſer; men den Fordærvelſe, ſom allerede da havde ſlaaet alt for dybe Rødder i den chriſtne Jordbund, og ſom fremvorte af Menneſkens Faſthængen ved de lavere, jødiſke Elementer, og deres ſædvanlig kun alt for heldige Beſtræbelſer for at ſkaffe diſſe en utilberlig Indflydelse og Overvægt ogſaa paa det Oversandſeliges og Uhyuliges Gebet, denne Fordærvelſe tiltog med hvert nyt Aar

hundrede. Det onde Princip i Kirken blev stedsse mægtigere, thi det smigrede Mængdens Dorstthed og Slevhed. Merke og Vanfundighed tiltog i en frygtelig Grad, og truede med aldeles at udslukke det af Christus og Apostlene tændte Lys, men ganske blev det dog aldrig slukket, og da det syntes at være nær ved at tabe sig hos Kirkens Styrere og Lærere, da brændte det atter klarere hos simple, redelige Almuesfolk i det sydlige og østlige Frankrig, hos de som Rjettere udfregne og forfulgte Albigeniser og Waldenser. Ogsaa disse Sandhedens Vidner lykkedes det for det onde, jordiske Princip at faae næsten ganske undertrykkede ved Anvendelse af physisk Magt, men netop den Fare, som truede Christi Lære, opvakte den bestandig enkelte, nidkjære Forsvarere, for hvem det efter en, i mere end eet Aarhundrede fortsat Kamp lykkedes, ved Alstyrerens kraftige Bistand, at skaffe Sandheden Seier og bane Lyset Veien, vel ikke overalt, eller saa vidt, som Menneskehedens og Sandhedens Ven kunde ønske det, men dog over en saa betydelig Deel af den christne Verden, at det langt overgik de Forventninger, man tidligere kunde gjøre sig. For 300 Aar siden fuldendtes Reformationsværket i Danmark, saa vidt det dengang kunde fuldendes, og til en taknemmelig Grindring af denne velgjørende Forbedring, ved hvilke Christi Kirke blev bragt sin oprindelige Reenhed saa bety-

delig nærmere, ere disse heitidelige Dage bestemte. Dog, en Forbedring i Kirken kan i Følge sin Natur ei indskrænke sig til Kirken selv, men den maa vise sig i Borgersamfundet, i det offentlige og huuslige Liv og fremfor alt i Skolen, som er Kirkens nærmeste Forbundne og staaer i et saa nært og uopløseligt Forhold til den, at om man vilde kalde Skolen Kirkens Datter eller dens Fostermoder, da vilde begge disse billedlige Udtryk for deres nye Forening lade sig forsvare, da ethvert af dem har til sin Tid været fuldkommen anvendeligt. Derfor feires Kirkens Reform ogsaa af Skolen: derfor er det denne Gang, ligesom da den almindelige Reformations første Begyndelse for 19 Aar siden blev heitideligholdt hos os, anordnet, at naar Jubelfestens første og tredje Dag er bestemt til at tilbagekalde i de danske Christnes Grundring de vigtige Forbedringer, som bleve indførte i Kirken, da skal den mellemste Dag være Skolefest, da Skolens udvortes og indvortes Vilkaar bleve saa meget forandrede til det Bedre ved Kirkens Reform.

Allerede dette tyder hen til en nye Forbindelse mellem Kirke og Skole, og neppe ville der findes Mange, som, naar de have gjort denne Sag til Gjenstand for en nærmere Undersøgelse, negte at en saadan Forbindelse finder Sted, men vi tør vel ikke antage, at Forestillingerne om denne Forbindelses

Væsen, ere hos alle bragte til Klarhed og Bestemt-
 hed, og muligen kunde det ogsaa være Tilfældet, at
 Enkelte meente, at denne Forbindelse vel ser havde
 fundet Sted, men at det vilde være urigtigt at slutte,
 at den endnu fandtes og til alle Tider burde findes.
 Man vil saa gjerne i vor gærende og reformerende
 Tidsalder mene, at uctop fordi Noget hidtil har
 været saaledes indrettet, derfor bør det nu forandres,
 at det Bestaaende altid er det Forældede, som efter-
 haanden bør vige for Nutidens rigtigere Anskuelser
 og hvad man kalder dens retfærdige Fordringer. Let-
 telig overseer man, at skjendt der i de borgelige og
 kirkelige Forhold ere mange Levninger fra de Tider
 og Slægter, som tilligemed deres Giendommelighed
 forlængst ere svundne, mange Indretninger og For-
 mer, som fordi de have overlevet de udvortes og
 indvortes Omstændigheder, til hvilke de passede, nu
 ere i en stærkende Modsigelse mod de herskende Fore-
 stillinger og Sæder, saa gives der dog ogsaa blandt
 Fortidens Foranstaltninger mange, som, fordi de
 ere grundede i selve Menneskenes og Tingenes Na-
 tur, aldrig ville kunne omstedes, om de end i En-
 keltheder kunne modtage tidsvarende Forandringer.
 Til disse i Sagens egen Natur grundede Indretnin-
 ger troer jeg især at kunne regne den Forbindelse,
 som finder Sted mellem Kirke og Skole, og da
 denne ei kan være uden Interesse for den tænkende

protestantiske Christen, haaber jeg, at det vil findes paasende til Festsdagens Bestemmelse, at jeg opfordrer den ærede Forsamling til i Forbindelse med mig at betragte:

Forholdet mellem den christelige Kirke og den christelige Skole.

Vi ville først lade Historien berette os af hvad Beskaffenhed dette Forhold har været, saavel før Reformationen i den catholske Kirkes Tid, og siden i den lutherske Periode, og derpaa ville vi sege af begge Institutioners Væsen at forklare os Grundene, hvorfor der er og stedse maa vedblive at være mellem dem den næieste Forbindelse.

Derksom Nogen vilde antage de to Begreber, Kirke og Skole, for at være saa næie forbundne, at den ene af disse Indstiftelser slet ikke kunde bestaae uden den anden, da vilde Erfaringen gjendrive ham, thi en Kirke i dette Ords egentlige Betydning er jo først bleven mulig ved Christendommen, og Skoler baade kjendte den gamle hedenske Verden og kjender den nuværende Tid ogsaa i de Lande, hvor Christendommen ei har faaet Indgang. Overalt hvor Christi Lære forkyndtes og vandt Tilhængere, der udgjorde disse det næie forbundne, aandelige Samfund som kaldes Kirke, og snart indsaae man Nødvendigheden af at vedligeholde Kundskaben om den guddommelig

meddeelte Sandhed ved mundtlig Underviisning, og en Lærerstand blev da uadskillelig forbunden med Kirken, men selv Menighedens Lærere, som skulde vedligeholde, forplante og udbrede den christelige Sandhed, maatte først selv have modtaget den, maatte selv være gjort duelige til at meddele den til Andre, og det var denne Nødvendighed, som bragte Tydsklands Winfrid, Dannemarks Ansgar og de øvrige Christendommens Apostle hos de barbariske Nationer til strax at forbinde Skolers Oprettelse med Kirkens Stiftelse. Ved de første Bispesæder og Klostere i Tydskland oprettedes derfor Skoler, hvoraf nogle, som de i Fulda, Corvey, Hirschau og flere opnaaede en saadan Navnkundighed ved deres Læreres Nidkjæthed og Dygtighed, at der fra alle Egne stremmede Ynglinge til dem for at dannes til Kirkens Lærere. I vort Fædreland var den første Skole den, som Ansgar stiftede i Slesvig, da han tog tolv unge, opvakte Danske til sine Disciple, for at disse, som bekjendte med Landets Sprog og Skikke, skulde med større Lethed og Held bibringe deres Landsmænd den nye Lære. I alle de barbariske Lande, hos Tydske, Nordboer og Slaver blev saaledes Christendommen strax ved sin ydre Fremtræden eller som Kirke, Skolens Stifterinde og Fostermoder, og i disse Lande har Skolen derfor i de første Aarhundreder ganske været i Kirkens Tjeneste, og ligesom den først blev

oprettet for dennes Skyld, saaledes maatte den længe udelukkende lade sig forme efter dens Fordringer. Hos de Folk derimod, som havde opnaaet nogen Grad af videnskabelig Dannelse før de bleve Christne, fandtes ogsaa tidligere Skoler, og meget berømte, men blot til Videnskabernes Forplantning bestemte Dannelsesanstalter, og i disse Lande virkede Christendommens Antagelse blot til at indføre nogle Forandringer i Skolernes Bestaaffenhed, i det disse nu ogsaa optog Religionslæren i den Kredss af Kundskaber, i hvilke der blev givet Underviisning. Det Samme vil naturligtvis blive Tilfældet, hvis det engang lykkes at gjere Christdommen til herskende Lære i Indien, China, Japan og i de muhamedanske Lande, som allerede have videnskabelig Cultur og Skoler. Denne Forskjel maae vi da ikke tabe af Sigte, thi den viser os paa den historiske Veir Oprindelsen til og Bestaaffenhed af den første Forbindelse mellem Kirke og Skole. I de af barbariske Folk beboede Lande er Skolen uegtelig en Datter af Kirken, uundværlig for denne og i Førstningen ganske i dens Tjeneste, og det skete kun efterhaanden og i Forhold til som flere Videnskaber i den bleve dyrkede, at den løst sig fra det fulde Afhængighedsforhold til Kirken, hvori den saa længe havde staaet: i de tidligere cultiverede Stater derimod var Skolen ældre end Kirken, og skyldte ikke denne sin Opkomst,

men kun sin Omdannelse. Vi tale derfor her ikke om Skolen i Almindelighed, som videnskabelig Dannelseanstalt for Ungdommen, thi som saadan har den bestaaet og bestaaer endnu i mange Lande uden Forbindelse med nogen Kirke, men Talen er her kun om den christelige Skole, om dens Forhold til Kirken, som det har været og er, hvad enten Skolen skylder Kirken sin første Stiftelse eller kun sin Omstøbning i en christelig Form. Det Første var, som bekjendt, Tilfældet i vort Fædreland. Før Reformationen var Kirken rig og mægtig, og Skolen var aldeles under dens Styrelse og Beskyttelse, thi den ansaaes som Staten ganske uvedkommende, allene bestemt til at give Kirken Lærere. Den blev baade af Geistlige og Verdslige betragtet, som et Slags Anhang til Kirken, og hvad der af fromme Christne var skjenket til denne, var da ogsaa for en Deel givet for at den dermed skulde bestride denne sin Fornødenhed. Hvorledes dette skete, deri tørde og kunde den verdslige Øvrighed ei blande sig, thi det var Kirkens egen Sag. De Verdslige tiltroede sig heller ingen Indsigt til at have nogen Mening om Skolen og dens Tars, men alt hvad der i fjerneste Maade stod i Forbindelse med Læsning og Studering overlode de til Geistligheden, og da denne var rig nok, fandt man det ogsaa billigt, at den selv ene bar Omsorg for Bekostningerne til Skolens Vedligehold-

delse. Staten trængte næsten slet ikke til videnskabeligdannede Mænd, og de saa, som den behøvede, som f. Ex. til Kantstlerembederne, valgte den blandt de Geistlige, som besad flere Kundskaber og i det mindste Færdighed i at læse og skrive. Saaledes var Skolen i den catholske Tid aldeles givne i Kirkenes Vold, og kunde da ikke andet end deeltage i dens i frygtelig Grad tiltagende Fordærvelse. Det var Skolens eneste Opgave at bibringe Kundskaber, og det kun de saa, som dengang vare fornødne for de Geistlige til at bestride den saa godt som ganske mekaniske Gudstjeneste, og den hele Skolelærdom var derfor indskrænket til Læsning, Skrivning, Religion og Latin. De to sidste Dele af Underviisningen kunde vist nok have været aandsdannende, men de bleve det sædvanlig ikke, fordi de meddelees paa den forvøndteste og mindst frugtbringende Maade. Huskommissionen blev næsten ene sybselsat og øvet. Christendommen, som lærtes, var deels vanziret ved de mange selvgjorte Tilfætninger og Menneskeklogt, deels fordærvet ved det skolastiske Tilfuit, som man overalt gav den. Dens Kilde var ei Bibelen, som de fleste ikke kjendte, og mange gamle Theologer og fornemme Prælater ikke engang havde seet, og neppe hert tale om, men Kirkeforsamlingernes Beslutninger og Pavernes Bestemmelser vare komne i Stedet for Skriften. Latinen lærtes ved Læsningen af usle, smag-

løse Skribenter fra Middelalderen, thi Klassikerne i dette Sprog læste man ikke. De vare affyede, som Hedninge, der vilde virke fordærvelig paa de Unges Gemytter og forvirre deres Tro. Vanskeligten vilde man ogsaa paa den Tid kunne have læst dem med Nytte, thi man savnede Kundskab om Oldsager, om den gamle Historie og Mythologie, uden hvilken Meget maa blive dunkelt i de Gamles Skrifter. De enkelte af Middelalderens Skribenter, som rebe Smag, Sprogkundskab og Bekjendtskab med Klassikerne have siden i Klosterlivets Ro og ved egen Studering erhvervet sig disse Fortrin. Skolerne vare overordentlig talrig besøgte, thi den smule Studering skaffede Udgang til de rigtlønnede geistlige Embeder, og det magelige uvirkomme Klosterliv loffede Mange. Undertiden havde enkelte Skoler et Antal af flere hundrede Disciple, men Ungdommens Sæder vare i høieste Grad raac. Ofte vandrede den fra den ene Skole til den anden, og tillod sig de største Uordener og Udsvævelser. Disciplinen var yderst barbarisk, og en stor Deel af Skoletiden gik hen med Afstraffelser. Christian den 2den, som selv fra sin Barndom af vidste, hvorledes det gik til i Skolerne, søgte ved Love at sætte Grændser for den tyranniske Mishandling mod Ungdommen, som den Tids plagosi Orbilii gjorde sig skyldige i, og hans berømte Samtidige og troe Deeltager i hans Flugt, Christian Pedersen, giver

en sørgelig Skildring af Skolevæsenet saavel hvad Lærdom, som Skoletugt angaaer. See vi hen fra vort Fædreland til andre Lande, saa have vi megen Grund til at antage, at den studerende Ungdoms Sæder have der været endnu mere fordærvede. Fra Italien af havde Kirkens og sælgelig ogsaa Skolens Udartelse udbredt sig, og just i dette Land viste sig ogsaa den første Begyndelse til en Forbedring i begge. Her blev i det 14de Aarhundrede ligesom en ny og bedre Mand vaakt, da enkelte udmærkede Mænd henledede Opmærksomheden paa de gamle, i Skolerne aldeles tilsidesatte og derfor næsten glemte klassiske Forfattere: den svage Levning af det græske Rige synes af Forsynet at være bleven sparet saa længe mod de voldsomste og mægtigste Fjenders Ulfald, for at der i dets Hovedstad og enkelte af dets Provindser kunde vedligeholdes et Lys, hvis Straaler siden kunde udbrede sig over det aandelig formørkede Europa. De til Italien flygtende Græker vakte hos unge, videlystne Mænd en levende Kjærlighed til det græske Sprog og den rige græske Literatur, og overalt opsegte man nu Afskrifterne af de gamle Skribenter, og sparede hverken Umage eller Bekostning for at komme i Besiddelse af dem. Det var som aabnede der sig en ny Verden, hvis hele borgerlige, religiøse og videnskabelige Tilstand nu først skulde undersøges, og med al den Begeistring, med hvilken en stor og

ædel Idee formaaer at gribe den eengang vakte ungdommelige Sands, studerede man nu i alle Italiens større Stæder ei blot de gamle Sprog selv, men alt hvad der herte til for at forstaae de gamle Skrifteres Indhold: man søgte og fandt de vigtigste Regler for Fortolkningskonst og Kritik, og for den ved alle disse Bestræbelser vundne høiere Mandsdannelse, for den forædlede Smag, for den mere og mere udbredte Kundskab om Fortiden maatte Kirkens hidtil antagne og hævede System efterhaanden falde. Det Nye og det Gamle kunde ei mere bestaae sammen: Lysen, som eengang var tændt, kunde ei slukkes, men udbredte sig stedse videre. Fra de nærmeste Lande strømmede Ungdommen, lokket ved dets Glæde, til Italien og vendte hjem derfra, aandelig beriget og med den meest brændende Lyst til ogsaa i Hjemmet at skaffe den nye Videnskab og den nye Studeremaade Tilhængere, hvilket ogsaa overalt lykkedes. En Virkning heraf sporede især i det nordvestlige Tydskland og i Nederlandene, hvor der af en Munkorden, Hieronymiterne, som med en roesværdig Iver tog sig af Ungdommens Underviisning, blev anlagt Skoler, og med en hidtil usædvanlig Omfarg baade indført bedre Metoder og vaaget over Sæderne. Fra disse Hieronymiters Skoler udgik mange vel forberedede og med den gamle Litteratur fortrolige unge Lærere, der atter som kundskabsbrige, talentfulde og begejstrede Lærere

vandt mange Venner for Humanismen, hvilket Navn man allerede dengang gav de gamle Sprogs Studium. Disse, den classiske Literaturs Dyrkere udgjorde da snart et temmelig talrigt Parti, som optraadte fiendtlig mod de ældre, scholastisk dannede Lærde, og gjorde disses Smagløshed, deres usle Latinitet, Ordfløyerier og smaalige Spidsfindigheder til Gjenstand for deres bestandige, vittige Spot. Da den scholastiske Philosophie hidtil havde været anvendt til at understøtte og forsøgte det kirkelige System, saa maatte den Ringagt, som den paadrog sig, ogsaa svække Troen paa Kirkens Lære, og i det Humanisterne, udrustede med de Kundskaber, som de havde indsamlet ved at studere den gamle Literatur og Oldsagerne, gik til Bibelens Fortolkning, maatte der nødvendig for dem opgaac et ganske nyt Lys, og de kunde umuligen vedblive blindthen at troe hvad Kirken forlangte, at de skulde troe. Der fandtes derfor, før Reformationen begyndte, i de fleste Lande, især ved Universiteter og Skoler, en Mængde Tilhængere af Humanismen, som næsten uden Undtagelse i Hjertet vare frafaldne fra Kirkens Lære, om de end ikke offentlig traadte frem, som dens Modstandere, og derved ffete det, at da den ved Luthers Strid med Tezel foranledigede religiøse Gæring begyndte, toge strax disse i Hieronymiternes Skoler og i Italien dannede lærde Parti med Reformatorerne, udbredte deres Sætninger, an-

befalede dem til de yngre Studerende og mellem Folket, og dette havde da den Virkning, at Luthers Skrifter og Meninger i kort Tid sloge saa dybe Rødder i de til deres Modtagelse forberedede Gemytter, at det ikke for Paven, Kaiseren eller nogen jordisk Magt var muligt at udrydde dem. Forandringen foranledigedes vel ved de berømte lutherste Theses, som opsluges den 31 Octbr. 1517, men hvad der skete paa den Dag var dog kun et enkelt Led i den store Række af Marsager og Virkninger: det var længe forberedet, og det var i Skolen og ved Ungdomsunderviisningen, at denne Forberedelse var sket. Derfor sang vi nylig: ved Skolen seired Kirken, og vi have da her atter et Beviis paa den nye Forbindelse mellem de to Stiftelser, thi den Kirke, mod hvilken Humanister og Reformatorer optraadte fiendtlig, udgav sig jo falskeligen for at være Christi Kirke, og maatte altsaa nødvendig komme i Strid med Skolen, naar denne begyndte at blive sig sin Bestemmelse bevidst. Er det da vist, at Reformationen gjorde saa hurtig Fremgang, fordi Gemytterne ved Skolens Forberedelse vare modnede til at opfatte dens Lære, saa maae vi ogsaa indrømme, at den protestantiske Kirke viste sig erkjendelig mod Skolen, ved de Forbedringer som nu i Skolerne overalt indføres, hvor Luthers Lære blev antagen. Luther var selv en ivrig Forsvarer af de gamle Classiker, og Tilhænger af Hu-

manismen: han anpriste ved hver Leilighed Sprogstudium, som det meest passende Middel til Ungdommens videnskabelige Dannelse. Luthers nye Venkab med den fra Hjertets og Mandens Side lige agtværdige Melanchthon bidrog meget til, at Reformationen havde den velgjørende Indflydelse paa Skolerne, thi Melanchthon forbandt den dybeste, grundigste Lærdom og classiske Dannelse med det frommeste Sind og den varmeste Nidkjerhed for Kirkens Vel, og om de væsentligste Sandheder var Begges Overbeviisning lige fast. Den Barme og Jær, hvormed begge disse store Mænd talede og virkede for Skolevæsenets Reform, den Maade, hvorpaa de gif frem, og de Grundsætninger, som de fulgte i at opføre den nye Bygning i Stedet for den nedbrudte: disse Omstændigheder ere det, som give den Fæst, vi i disse Dage feire, sin for Skolerne glædelige Betydning, thi vel vilde enhver Reformator af Nødvendighed være bleven bragt til at sørge for Skolerne for at skaffe Lærere til de nye protestantiske Menigheder, men der behøvedes Luthers Kraft, Djerthed og Barme for den gode Sag og Melanchthons store Lærdom og Besindighed til at overvinde alle Hindringer og iværksætte Skolernes Reform paa den hensigtsmæssige Maade, paa hvilken den blev udført. Vi kunne ikke negte det, at der af Reformationen selv, skjendt kun ved Misfjendelse af dens Mand, fremspirede to

Duder, som vilde have medført al Skoleunderviisnings og Videnskabeligheds fuldkomne Forsald, dersom ei Luther med al sin Landsfyrighed og uroffrelige Standhaftighed havde bekæmpet og med temmelig Held besejret dem. Disse to Farer vare den stygge Novbegjerlighed, som vilde plyndre den catholske Kirkes Rigdomme, men kun for selv at beholde dem, eller anvende dem til lave, egennyttige Hensigter, og Sværmeriets fule Mand, som henrev Carlstad og de andre Billedstormere, og siden Gjendæberne, der vilde indbilde sig selv og andre, at al den saakaldte menneskelige Viisdom var ei blot unødvendig men skadelig for Troen, at al Læsning af hedenske Forfattere derfor burde fjernes fra de Christnes Skoler, og at Manden hjalp mere til at forstaae og forklare Bibelen, end al Sprogkundskab og øvrige Lærdom. Denne Mand, som Sværmerne bestandig beraabte sig paa, indsaae Luther vel var en Mærkedens og Egenens Mand, og for at modstaae denne, drev han uophørlig paa Sprogens Studium. Overalt hvor Luthers Raad gjeldte noget, der blev dog en stor Deel af det geistlige Guds anvendt til Skolens Bedste, og denne fik en bedre Indretning. Vel afvege Reformatorerne ingenlunde fra den hidtil gjeldende Grundsætning, at Skolen, som en Datter af Kirken, frem for alt maatte tjene dennes Diemeed, og derfor gif Underviisningen i de efter de vittenbergste Refor-

matorers Raad forbedrede Skoler ikke ud over de hidtil afstufne Grændser. Gjenstandene bleve de samme, som før: Skrivning, Læsning, Christendom og Latin, men hvad der blev vunden for Skolerne bestod deri, at større Interesse blev vaft for Skolevæsenet, at dette blev anseet som en Staten vedkommende Sag, og at den verdslige Dyrighed derfor begyndte at give Anordninger for det, at flere Skoler bleve oprettede i de mindre Byer, som hidtil havde savnet dem, at der blev sørget for Lærernes bedre Lønning, at Læsningen af de gamle Classiker blev indført, og bedre Lærebøger udarbejdede. Desuden maatte den store Grundsætning for hele Reformationen, at den protestantiske Christen i Troens Anliggender er uafhængig af al menneskelig Autoritet, eller Læren om den evangeliske Frihed, i det mindste i Færstningen have en velgjørende Indflydelse ogsaa paa Underviisningen i Skolerne. At Græsk, Hebraisk, Historie, Mathematik og andre Realia endnu ikke bleve optagne som Underviisningsgjenstande, havde vel fornemmelig sin Grund deri, at man ansaae det for umuligt at skaffe dygtige Lærere i disse Fag, og fandt det derfor raadeligst at henlægge dem til Universiteterne, thi ofte har ellers Luther viist, hvor høi en Priis han tillagde disse Sprog og Videnskaber. For Dieblikket gjaldt det fornemmelig om at afhjælpe den protestantiske Kirkes Trang til Lærere, og den Big-

tighed, som Reformatorerne gave det latinske Sprog og de i Skolerne optagne Classiker var altid en Forbedring, paa hvilken en fornuftig og tænkende Efterflægt kunde bygge videre. Skolens Forhold til Kirken blev da ved Reformationen saa vidt forandret, at dens Styrelse blev Statens Anliggende; thi, da denne bemægtigede sig Kirkens Eiendom, maatte den jo ogsaa overtage Kirkens Forpligtelser mod Skolen. I Følge den Episcopatsret over Kirken, som Fyrsterne nu tiltog sig, maatte de ogsaa serge for Kirkens Fornødenheder og til disse henregnedes endnu Skolen, som vedblev udelukkende at virke for Kirken. Følge vi nu Tingenes Gang efter Reformationen, saa nedtages vi til at tilstaae, at der meget snart efter sporedes en Standsning i den aandelige Udvikling, eller rettere en Tilbagegang, og denne var ligesaa kjendelig i Skolen, som i Kirken. Man benyttede ei det vundne Gode, men henfaldt snart til de samme Feil, som man selv havde breidnet Catholikerne. Reformationen blev anset for et fuldendt Værk, der ikke videre behøvede at uddannes eller fortsættes, eller man søgte at uddanne det paa den forvendteste Maade. Man fæstede atter hos Lutherauerne, ligesom hos Catholikerne, sin hele Opmærksomhed paa det Ydre og glemte det Væsentlige; det onde Princip i Kirken, Jordiskheden eller den legemlige Opfatning og Behandling af aandelige

Gjenstande med alle de onde Følger, som deraf flyde, trængte sig atter ind og vandt stedse mere Herredømmet; man opsporede endog den mindste Afvigelse fra det, som nu skulde være Orthodoxi, den mindste Tilbeielighed til Calvinisternes Lære, og straffede den vel ei i Almindelighed med Baal, men med Affættelse fra Embede, Landsforviisning og Fængselsstraf; man disputerede om de dunkleste, for den menneskelige Forstand stedse ufattelige Sætninger, og vilde bestemme de Ord, som til deres Fremstilling ene maatte anvendes, og gik herved frem med en dialectisk Spidsfindighed, som ei stod tilbage for de tidligere Scholastiker; man glemte ganske, at om end disse, for Opfinderne selv saa vigtige Ord og Udtryksmaader havde et Slags Værd for dem, som dermed forbandt tilsvarende Forestillinger, bleve de dog for Mængden af de andre Christne tomme Lyd, som Munden fremførte, men som ei opvakte nogen Tanke i Sjelen; man glemte over al den Strid om Ord og Udtryksmaader det stærste Bud: Kjerligheden. Af de ved Reformationen vundne Goder beholdt man saaledes kun det ene tilbage, som vist nok var vigtigt, naar det atter blev benyttet, nemlig den fra menneskelige Forsalskninger rensede Troeslære: i alle andre Henseender kaldte man sig Lutheraner, men tænkte og handlede som Catholiker. Denne Fordærvelse i Kirken, som var en Følge af den stabile Tidsaand, der

herstede det hele 17de og en stor Deel af det 18de Aarhundrede igjennem, kunde ei blive fremmed for Skolen. Ogsaa denne kom i en sergelig Forfatning, hvorom hele den nyere Historie i alle Lande, og ogsaa i vort eget Fædreland bærer Vidne. Det var kun i enkelte større Skoler, at man efterhaanden optog flere Underviisningsfag, i de fleste mindre blev man ved det indskrænkede Omfang, som Reformatorerne havde bestemt, og alt blev drevet som Sukommelsefag: Disciplinen havde gjort sine Lærere (eller som de ganske passende kaldtes Hørere) fyldest, naar han Ord for Ord gjengav det foresatte Pensum: paa denne mekaniske Maade lærtes Religion, paa denne Maade Latin, og i dette Sprog blev Grammatiken anseet for det eneste vigtige: de gamle Forfattere vedblev man vel at læse, men kun for af dem at lære Grammatik og uden synderlig at bekymre sig om Indholdet. Ogsaa her tog man Skallen for Kjernen, Ord for Tanker, som overhoved var den hele Periodes Feil. Disciplinen haandhævedes med den meest despotiske Strengthed og i pedantisk Aand, og derved foranledigedes en uophørlig Modstand og hemmelig Krig fra Ungdommens Side mod dens Foresatte. At denne Skildring (naar man indremmer hæderlige Undtagelser i det Enkelte) ikke er malet med alt for mørke Farver, vil Enhver tilstaae, som har gjort sig noget neiere bekendt med Skolernes Tilstand i

denne Periode i de protestantiske Lande. Dens Sandhed bevises af de bestandige Klager over Skolerne, af Regjeringernes gjentagne, men som oftest unyttige Bestræbelser for at forbedre dem, af det Tillesh, som Jesuiter-skolerne havde ogsaa fra protestantiske Lande, af de mange Bidrag til enkelte Skolers Historie, som i nyere Tider ere blevne meddeelte i Programmer, og endelig af de Grindringer, som de ældre af vore Medlevende endnu bevare af mundtlige Beretninger om Skolevæsenets tidligere Tilstand, samt af de ikke saa ganske faa Spor af samme, som endnu ei ere bortskaffede. Overilet vilde dog den Slutning være, om Noget vilde mene, at vi derfor ikke havde saa synderlig Anledning til Glæde over Reformationen, thi store og i høi Grad vigtige vare de Goder, som fulgte af den, saa væsentlige, at de ved de senere Slægters Feil ei kunde tilintetgjøres, og fordi vi beklage, at de to nærmeste Aarhundreder efter Reformationen ei saaledes gik fremad paa den eengang aabnede Bane, som de burde, og at de i flere Henseender gik tilbage, saa misfjende vi dog ingenlunde, at det tredie Aarhundrede efter Reformationen ei kunde have gjort de Rjempeffridt i Udvikling, som det har gjort, hvis ikke de ydre Betingelser for Landets friere Virksomhed vare ved Reformationen blevne tilveiebragte. Desuden bør vi jo yde Reformatorerne samme Beundring og samme Erkjendtlighed for deres

store Værk, fordi vi beklage, at det ei blev fortsat og ikke engang tilberlig benyttet af Efterkommerne. Det er hine Mænds rene Villie, sjeldne Dygtighed og utrættelige Virksomhed vi beundre, og det er for det, de dermed have udrettet, vi takke Dem. At Kirkens og Skolens Lærere ei siden handlede i deres Land, derfor kunne de dog umuligen være ansvarlige. Omtrent fra Midten af det 18de Aarhundrede begynde atter en bedre Aand at røre sig i den protestantiske Kirke og Skole: Tænkingen vaktes og Tvivl opstod, om man ogsaa hidtil befandt sig paa rette Veie. Tvivl er, som bekjendt, det første Skridt til Forbedring, og hvo der aldrig tvivler, om han handler ret, bliver lettelig ved ubevidst at følge den urigtige Veie. Man vilde nu gjøre sig Rede for Rigtigheden og Sandheden af hvad man hidtil havde antaget og fulgt, og meget fandt man da kunde ei bestaae for den friere Forskning. En Stræben efter at bortfjerne det formeentlig urigtige og forældede og at sætte noget Bedre i Stedet greb alle mere opvakte og nidkjære Kirkens og Skolens Tjenere, men at man i denne Iver undertiden gik for vidt, og ikke sjelden kom paa Afveie, at man ofte nedbred og afskaffede uden at sætte noget virkelig Bedre og Fastere i Stedet, dette er os alle bekjendt, men disse Feilgreb bør ikke afholde os fra at yde disse Bestræbelser den Agtelse, de fortjene. Det er dog

uimodsigeligt, at den Slægt, som aabner sine Øine for de hidtil herskende, falske Anskuelser, og de daglig begangne Feil, og som ærligen stræber at berigtige hine og at rette disse, fortjener, om den endog ikke altid griber til de rigtigste Midler og ikke altid bliver inden for de tilberlige Stranker, mere vor Ægtelse, end de tidligere Slægter, som vare uden Sands for Manglerne og Feilen, og derfor slet intet gjorde for at afhjælpe og forbedre dem. Den, som gaaer fremad, kan vist nok muligens snuble, og kan ogsaa af Uvidenhed og Hurtighed tage Feil af Veien, medens den, som bliver stidende i sin mægtelige No, vel er fri for at falde og fare vild, men heller ikke kommer bort fra den Plads, hvor han eengang er. Samtidig med den theologiske Gæring yttrede sig den samme Forandrings- og Forbedringslyst i det hele Opdragelses- og Underviisningsvæsen: ogsaa her indsaae man det Forkeerte og Gensidige i den almindelig fulgte Maade at behandle den opvoksende Slægt paa, og ligesom en berømt Forfatter dengang skrev en Krebsbog eller Anviisning for Forældre til at opdrage deres Børn til at gaae Krebsgang, i hvilken alle Grundsætninger og Exempler vare laante af den daglige Erfaring, saaledes bleve ogsaa i mangfoldige Skrifter Feilene og Ufuldkommenhederne ved det offentlige Skolevæsen og Disciplinen bragt til Alles Kundskab. Ikke behevses det, at

jeg her fornyer Grundringen om de os velbekjendte
 Overdrivelses og Misgreb, som Underviisningsvæses-
 nets nyere Reformatorer i deres velmeente Lær have
 gjort sig skyldige i, men jeg vil blot gjøre opmærk-
 som paa, hvorledes ogsaa her den nye Forbindelse
 mellem Kirke og Skole viste sin Virkning, da det jo
 var den samme friere Undersøgelses- og Forsknings-
 aand, den samme større Uafhængighed af det hidtil
 Bestaaende, som yttrede sig i begge. Menneskehedsens
 Lod er nu een gang Kræfternes Indskrænkning, Svag-
 hed og Ufuldkommenhed, og denne maatte naturlig-
 viis oftere spores, hvor Kræfterne bruges, end hvor
 de hvile. Urigtigt var det saaledes af de nyere Pæ-
 dagoger, at de vilde udelukke fra Skolerne eller dog
 for meget tilside sætte de gamle Classiker, at de alt
 for meget forsemt Hufommelsens Øvelse, og vilde
 bringe Ungdommen til at demme om mange Ting,
 som gik langt over dens Modenhed og Fattesvne:
 urigtigt var det, at de baade i den huuслиge og of-
 fentlige Opdragelse lode en alt for slap Tugt aflæse
 den overdreven strenge, og at de paa flere Maader
 bidroge til at nære den Selvtillid og Anmasselse,
 hvortil Ungdommen af sig selv er alt for tilbøielig,
 men Billighed fordrer dog, at vi erkjende, at ikke
 alt det Feilagtige maa tilskrives de Forfattere selv,
 som vilde sætte et bedre System i Stedet for det
 hidtil fulgte urigtige, men at meget var Følge af

Misforstaaelser, og af den uforstandige Anvendelse, som ofte blev gjort af deres Sætninger. Overdrivelserne og Feilene virkede en Tidlang til stor Skade i Skolen, som i Kirken, men man følte omsider Virkningerne, vendte tilbage fra Afveiene, og af den hele Bærings heldige Resultater nyder den nu værende Slægt, og, vi haabe det, mange tilkommende, velgjørende Frugter. For Skolen er det fornemmelig disse: 1) Skolens Forhold til Kirken er bleven nyere og rigtigere bestemt saaledes, at den ikke ene er til for at danne Kirkens Lærere, men har det mere omfattende Formaal at danne Mennesker, at udvikle og forædle den menneskelige Mands Gæver ved Anvendelsen af de Midler, som dertil ere befundne de meest tjenlige. Skolen vedbliver altsaa at understøtte Kirken, for saa vidt den virker til samme Viemeed, som den, men den arbejder ikke ene og umiddelbar for dens Tjeneste. 2) Den ældre, eensidige, i sin gamle Form saa godt som forstenede Humanismus, som antog de gamle Sprog, eller rettere det latinske allene for tilstrækkeligt til at fuldende Skoledannelsen, har maattet vige for den nyere, modificerede Humanismus, som vel med Luther og Melancthon erkjender den classiske Litteratur for den meest hensigtspassende Grund, der kan lægges for den høiere Mandsdannelse, men indrømmer Videnskaberne og enkelte nyere Sprog, men fremfor alt Modermaa-

lets Dyrkning en saare vigtig Mads i Underviisningen; 3) at Sukommelsen ei, som fer, allene evæs, men at de heiere Sjæle=Evner ogsaa tidligent skærpes og anvendes paa passende Gjenstande, og endelig 4) at den pedantisk=strenge Tugt, som gav Uledning til saa mange Misbrug, blev formildet, fordi man indsaae, at den vel i det allerbedste Tilfælde kunde bevirke et Slags udvortes Sammelighed, men ikke lede derhen, hvortil al Opdragelse og Underviisning bør sigte, til en fornuftig Brug af den menneskelige Frihed, eller til sand Sædelighed. Vissefelig ere disse saaledes vundne Overbeviisninger en ikke ringe Frugt af en mere end 50aarig Særingsperiode, men vi kunne ingenstunde miskjende, at de nyere Forbedringer i Kirken og Skolen ere udrundne af samme Kilde, og at denne er ingen anden, end den store Begivenhed, hvis Minde vor Skole i Dag feirer. Det var Lænkning, Forskning, Læsriivelse fra det historisk Bestaaende, det var varm Jver for Sandhed og Oplysning, for Retfærd og Menneskevel, der bevægede Kirkens og Skolens Reformatorer i det 16de, som i det 18de og 19de Aarhundrede, men de Sidste kunde ei have virket paa den Maade og med det Held, med hvilket de have virket, dersom ei hine havde, styrede og styrkede af Forsynet, og udrustede med sjelden Kraft, nedbrudt de sterke Hindringer for den fremskridende Forædling og gjort

de store Kæmpefridt til Læsrivelse fra menneskelig Autoritet der, hvor det gjælder Menneskets høieste Muliggende.

Vi have saaledes, veiledede af Historien, bemærket, i hvilket Forhold Kirken og Skolen have staaet til hinanden fra begges første Stiftelse indtil vore Dage, og vi have seet, at hver betydelig Forandring enten til det Bedre eller Værre, som er indtruffen i den ene, altid ogsaa har havt Indflydelse paa den anden, og denne Bemærkning maa da lede os til at antage, at, uagtet Skolens Forhold til Kirken nu er saa meget forskjelligt fra hvad det var før, i det den fra fuldkommen Afhængighed er gaaet frem til Selvstændighed, maa der dog bestaae en i begges Natur og Bestemmelse grundet nie Forbindelse mellem dem. Denne Forbindelses Beskaffenhed ville vi endnu stræbe i Korthed at tydeliggjøre os ved at undersøge, hvorpaa den hviler. Vi finde da: 1) at Skolen arbejder til samme Diemeed, som Kirken. Dennes Bestræbelser gaae ud paa at vedligeholde og videre udbrede den christelige Lære, christelig Tro og christelig Wandel paa Jorden, og den humaniserende Skole i christelige Lande, hvad enten den er Almue-, Borger- eller lærd Skole, kan vist nok ogsaa sætte sig andre underordnede Formaal, men det for dem alle, og for de enkelte Grene af deres Virk-

somhed fælleds Diemeed kan ei være forskjelligt fra Kirken. Begge ville føre Menneskeslægten sin Bestemmelse, den høist mulige Uddannelse og Forædling nærmere, og de adskille sig kun fra hinanden derved, at Skolen udstrækker sin Virksomhed til mange flere Arter af menneskelig Videnskab og Kunst, men indskrænker den i Tid til Barndommen og den tidligere Unglingsalder, Kirken derimod strækker sig i Tid ud over Menneskets hele jordiske Tilværelse, modtager det ved første Indtrædelse i Livet og følger det til Graven, men indskrænker derimod sin Virksomhed, som Lærestalt til de Kundskabens Meddelelse, som staae i nærmest Forbindelse med Menneskets aandelige Natur og dets Forhold til den usynlige Verden. Skolen opdrager ved Underviisning, modtager Barnet, saasnart det paa den Maade kan dannes, ever, udvikler og stærker saavel dets lavere, som høiere Sjæle=Evner, bibringer det Kundskab, virker, saavidt muligt, til dets Villies Forædling, og alle disse Skolens Bestræbelser føre, saavidt de lykkes, til det samme Maal som Kirken, thi jo mere Landens Kræfter udvikles og styrkes, desmere bliver Mennesket, forudsat at Hjertets Forædling ei tilsidettes for Forstandens Udvikling, skicket til at opfatte Christendommens Sandheder i deres Sammenhæng og Forbindelse, til at føle det Store og Dyrbarde i dem og til at efterleve dem. Urigtig vilde denne Fore-

stilling om Skolens og Kirkens Samvirken til fælleds Maal være, dersom Deres Mening var grundet, som antage, at Videnskab og Tro ere hinanden modsatte, at hin opblæser Mennesket, og berøver det den Ydmyghed, som udfordres for at troe, som en Christen ber. Denne Fordom er den fornuftige og tænkende Christen uværdig, men at den kunde opstaae, og at den endnu kan vedligeholde sig hos Mange, maa forklares af de flere sørgelige Erfaringer, som synes at tale for Sandheden af denne Mening. Dog siger os en indre Stemme, at det ei kan være muligt, at der skulde være en saadan Strid mellem de menneskelige Evner, at de ei kunde harmonisk udvikles, eller en saadan Modsigelse mellem de Fordringer, som det alvise Forsyn gjer til sine fornuftige Skabninger, at disse, i det de stræbe at opfylde den ene, nødvendig skulde gjere det umuligt for sig at tilfredsstille den anden. Feilen kan ikke ligge i Tingenes Indretning, men maa søges hos Menneskene, og vil da befindes at have sin Rilde 1) i et vrangt, misforstaaet Begreb om Tro, eller 2) i Skolens urigtige Fremfærd, naar den eensidigen lægger an paa Forstandens Skærpelse og paa Kundskabs Foregelse, og forseemmer Hjertets og Villiens Forædling, i det den urigtigen affondrer Underviisning fra Opdragelse, eller 3) hvad der alleroftest er Tilfældet, i Mangel paa harmonisk Samvirken mellem Kirke, Skole, Stat,

Familieliv og alle de mange Omstændigheder, som indvirke paa Mennesket. Overveie vi hvor ofte enhver af disse Feil begaars, hvor stor især Modsigelsen er mellem mange af Statens og det daglige Livs Indretninger paa den ene Side, og Kirkens og Skolens Fordringer paa den anden, hvor ofte Skylden kan ligge hos det enkelte Menneske selv, som ikke kan eller ikke vil betvinge de falske Retninger i sin Character, som ere Følge af Videnskabernes og Sandsernes tidligere befæstede Herredømme, saa ville vi let kunne forklare os det, at en saadan Strid mellem Videnskab og Tro, som gjør, at den ene nedbryder den anden, ofte virkelig findes, og endnu oftere synes at findes. Mod slike nedslaaende Erfaringer kunne vi jo da ogsaa sætte mangfoldige andre glædelige, som vise, at Mænd af den sjeldneste videnskabelige Uddannelse have forenet udstrakt og grundig Videnskab med den frommeste, barnlige Tro, eller været de lærdeste Mænd og tillige de oprigtigste Christne. Netop de store Mænd, til hvilke vore Tanker i disse Dage saa ofte ledes hen, Luther, Melancthon, Bugenhagen, Tausen og de mange flere Reformationens Hæver ere jo overbevisende Exempler herpaa, og hvo af os skulde ikke i sin egen Erfarings Kredse være truffen sammen med flere Ugteværdige, hos hvilke Videnskab og Tro staae i glædelig Harmoni, naar vi kun vogte os for at give Ordet

Tro en alt for indskrænket Betydning. Naar da Erfaring synes at modsiges af Erfaring, hvo vilde da ikke hellere foretrække enhver anden Maade at forklare denne Modsigelse fremfor den, som maatte nedbryde vore Forestillinger om Skaberens Visdom? Sin Fordom vilde vi da overlade til den aldeles vankundige, til den tankeløse eller af zelotisk Jver forblindede Hob, og hvor vi troe at spore det sergelige Misforhold, der vilde vi hellere tilskrive det Menneskenes Feil end Aftyrerens, i hvis aandelige Rige der viselig ligesaa lidet som i det physiske findes nogen virkelig, men kun en tilshueladende Strid. Er det nu vist, at vi i denne vor jordiske Tilværelse, hvor alle vore Bestræbelser, endog de hypperste maae bære Præget af menneskelige Kræfters Indskrænkning og Svaghed, ingensinde maae ansee Reformationen i Kirke og Skole for fuldendt, og at vi derfor vilde forsynde os mod de herlige Mænds Minde, som for 300 Aar siden virkede for os og Efterslægten, dersom vi ikke fortsatte deres Værk, saa er her endnu saare meget at arbejde for, mange Hindringer at bortrydde, mange Forbedringer at indføre, ei blot i Kirken og Skolen selv, men ogsaa udenfor disse i de borgerlige og huuslige Indretninger, om Alt skal bringes til ikke at virke som stridige Kræfter mod hinanden, men derimod understøtte og tjene hinanden. Fra Kirkens Side maa denne fortsatte Refor-

mation gaae ud paa steds mere at berigtige og bringe til fornøden Klarhed Begrebet af det fleertydige og saa ofte misbrugte Ord: Tro, og tilvæbringe større Enighed i Forestillingerne om, hvem der med Rette kan kaldes Christen, og hvem der er dette Navn uværdig, for eengang at ende de mange forargelige Stridigheder og ufjerlige Domme, som denne Ubestemthed foranlediger. Skolen maa for at fortsætte hvad den ved Reformationen vandt, steds mere gjennemtrænges af den Overbeviisning, at det er dens Opgave ei blot at virke til de intellectuelle Gøners Udvikling og Forædling, men fremfor alt paa Hjertet og Villie, og at den derfor kun halvt opfylder sin Bestemmelse ved at ansee sig som Underviisnings- og ei tillige som Opdragelsesanstalt. Ogsaa Staten paaskjønner ikke hvad den ved Reformationen erholdt, dersom den ei mere og mere bortfjerner fra sine Indretninger Alt hvad der hindrer og modarbejder Kirkens og Skolens Virksomhed, og hvoraf vel Noget er Levninger fra ældre Tiders mindre tydelige og rigtige Indsigter om Forholdet mellem disse Institutioner, men Meget ogsaa først i vore Tider er indført som Følge af en mere ureligiøs og ufirkelig Mand.

Den næie Forbindelse mellem Kirke og Skole grunder sig 2) derpaa, at de stræbe fremad mod

deres fælleds Maal paa en lignende Maade, i det de Midler, som de anvende, og Maaden, hvorpaa de anvende dem, ere i de fleste Tilfælde de samme. De ville begge bibringe Kundskab, vække, styre og lede Følelsen, rette og bøie Villien og styrke Kraften til det Gode, og dette ville de udrette ved Ordets Magt. Ved Ordet, som gaaer fra Hjertet og naaer til Hjertet, virke baade Kirkens Lærere og Skolens, og kun for at bortfjerne Hindringer gribe de til udvortes disciplinariske Midler. Sin straffende Magt har Kirken i vore Dage endog aldeles ophørt at anvende, fordi denne efter Tingenes nuværende Stilling vilde medføre mangfoldige Misbrug og sandsynligent stifte mere Ondt end Godt, og den borgerlige Regering derfor har overtaget dens Udvævelse tilligemed Kirkens øvrige udvortes Styrelse. Begge, Skolen saa vel som Kirken, virke da ved aandelige Midler paa den menneskelige Mand, og ere begge overtydede om, at det Gode, som de ville udrette, Menneskets Forberedelse og Dannelse for mere end denne Verden, vel kan understøttes og fremhjælpes ved udvortes Foranstaltninger, men at det dog fornemmelig maa udgaae fra Menneskets frie Beslutning, og at derfor deres fælleds Stræben maa have til Formaal at bevæge Mennesket til at ville det Gode og at ville det med Kraft. Magtet begge derfor ønske, at deres ud-

vortes Stilling maa efterhaanden bringes dertil, at Hindringerne for deres Virksomhed, som ligge uden for dem selv, blive altid svagere, saa at Stat, Kirke, Skole og Huusliv maa stræbe mere til samme Maal end hidtil, saa glemme de dog aldrig, at Hovedsagen altid vil beroe paa det aandelige Liv, som rører sig hos Kirkens og Skolens Lærere selv, thi kun Manden berører Manden, og hvor denne skal ledes hen paa rette Wei, der maa Lederen og Sty-
 reren selv have betraadt denne. Allerede i legemlige Konster og Færdigheder er det vanskeligt nok, at en Lærer ved blot at give Regler og Forskrifter kan lære en Anden det, som han ei selv forstaaer at udøve, men det lader sig dog gjøre: i det Aandelige er det derimod ei tænkeligt, at Nogen vil kunne meddele en Anden, hvad han selv ei har, vil kunne overbevise en Anden om Sandheden af Det, han selv ei troer, eller bringe en Anden til den Reenhed i Tænkemaade og Wandel, som han selv ei besidder. Her er da atter en viid Mark aaben for vedvarende Reformere i Kirken og Skolen, naar alle de Foranstaltninger, som træffes i dem, skulle bære Vidne om, at deres Styrere, Ledere og Lærere ere lige gjen-
 nemtrængte af den Sandhed, at begges Arbeide maa, som aandeligt, udføres med Mand og Ord, og at det aandelige Liv, som skal være sig i Menighed og

Skole, maa udgaae fra begges Lærere, for hvem det derfor bliver det ene Nødvendige hos sig selv at vedligeholde dette Liv.

Endelig stemme Kirke og Skole 3) overeens deri, at de, som beregnede paa Menneskets aandelige og evige Tilværelse ere for saa vidt nafhængige af Tingenes udvortes Stilling, af den borgerlige Forfatning og Statens Indretning, at de kunne bestaae og virke under enhver Tingenes Orden, naar der blot er en Orden. Overalt, hvor Menneskene have arbejdet sig saa vidt ud af Barbariet, at de kunne modtage aandelig Sandhed, der kan Christi Være forkyndes, der kan en Kirke stiftes og Skoler oprettes, og da den menneskelige Natur altid bliver den samme, stedse har samme aandelige Trang og skal ledes frem mod samme Maal, saa maa det, som skal afhjælpe denne Trang, som skal lede Mennesket frem mod sin Bestemmelse, kunne finde Sted og virke under alle Forandringer i de udvortes Vilkaar, i Staternes Former. At der er en Stat, en paa Love og deres Haandhævelse grundet Retsforfatning, er vel en nødvendig Betingelse som for al Menneskeheds Fremskriden i Almindelighed, saaledes for Kirkens og Skolens Virksomhed i særdeleshed, men hvad Form Staten har, om den styres af En eller af Flere, om den er stor og mægtig, eller indskrænket

inden for en Byes Mure og uden al politisk Indflydelse, dette er Kirken og Skolen, som saadanne, uvedkommende, thi de have med Mennesket at gjere, og dettes Natur bliver under alle Forandringer den samme, det's aandelige Trang bliver uforandret, og denne bliver tilfredsstillet ved de samme Midler, naar der blot gives en Stat, en retlig Forfatning, og en tvingende Magt, som beskytter Enhvers lovbegrundede Ret. Vi finde derfor ogsaa, at siden Christendommens Stiftelse har Kirke og Skole bestaaet, skjøndt mere eller mindre frie i deres Virksomhed, under de forskjelligste Statsformer, naar kun den ydre Sikkerhed er forhaanden. Selv Despoten agter og skaaner sædvanlig disse Stiftelser, skjøndt han som oftest kun gjer det af Klogskab og af Hensyn til egen Sikkerhed, og han derfor ogsaa ensker at have Indflydelse paa deres Indretning, og herved tvinger den aandelige Frihed, som i dem bør herske. Som der gives en ecclesia pressa, gives der ogsaa en schola pressa, men de bestaae dog begge midt under Trykket, og samle ofte under samme en desto større Kraft til bedre Tider. Kun Krigen i dens værste Form og Pobelherredømme i det's rædsomste Udartelse, saadan som vi have oplevet det i den franske Revolutions første Aar, have enkelte Gange, men da kun for kort Tid, bevirket en fuldkommen

Afbrydelse i Kirkens og Skolens Virksomhed, thi snart have Menneskene atter følt, at de have en Mand, som ei lader sig paa sit Gebeet tvinge ved Love eller dræbe ved Sværd, men som efter en kort Forvildelse hævder paa ny sin Forrang over Legemet. De sterke og vise blandt Folkenes Styrere have stedse indseet dette, og for at Kirkens Indflydelse kunde, saavidt muligt, vedblive at vise sig kraftig selv under Krigene, altsaa under en saadan Tingenes Stilling, hvor denne Indflydelse allermest kan behøves som Modvirkning mod den sterke Frihed som da maa gives Menneskets dyriske Natur, have de indført Gudsbyrkelse i Felten; ja en af Verdens sterke Mænd, som just derfor staaer i Historiens Mærke endnu ikke overstraalet af nogen sildigere Helts Glans, fordi han ærede Menneskets aandelige Natur, Sverrigs store Gustav Adolf, forsøgte endog at lade Skolen fortsætte sin Virksomhed midt i Leirens Tummel ved de Feltstoler, han indførte, og at han ønskede dette og en Tid lang gjorde det muligt, er et af de sterke og hæderligste Træk af hans Character. Sandelig! det er et til vor Tids Ære, at man i denne Henseende er afvejen fra Forsædrenes ærværdige Skik, at man just i de sterke og ved krigerisk Stordaad berømteste Hære har affskaffet Feltgudstjenesten, og altsaa just der, hvor man er ned-

saget til at give Menneskets dyriske og sandselige Natur friere Spillerum, har berebet det det eneste kraftige Middel til at forhindre det fra ganske at synke ned til Dyret, ja under det. Det er et særgeligt Tegn paa den Mis kjendelse af Menneskets Værd, som Borger af et aandeligt og evigt Rige, som unegtelig hos de nyere Slægter har vilst sig langt kjendeligere end før. En Afvigelse fra Reformato- rernes Land kunne vi her ikke dølge for os, og i det vi tilbagefalde disse Mænds Minde bør denne Grindring ei være ufrugtbringende for Fremtiden, men vise sin gavnlige Indflydelse til at gjenindsætte Landen i sin Ret over Legemet, og saavidt muligt forege Kirkens og Skolens gavnlige Indvirkning paa de menneskelige Anliggender.

Dette er da den af alle Tider og Omstændig- heder uafhængige Forbindelse mellem Kirke og Skole; dette er nu Forholdet mellem dem, som det har dannet sig i de protestantiske Lande i det sidste Mar- hundrede. Det er grundet i begge Stiftelsers Væ- sen og maa derfor bestandig vedblive: De have begge samme Formaal, de anvende de dem betroede Midler paa samme Maade og ere uafhængige af Tingenes ydre Stilling, fordi de have med Menneskets høiere Natur at gjøre. Hvo der vil løsne denne Forbin- delse endnu mere end det hidtil er skeet, han mis-

fjender begge Stiftelsers Natur, og handler ei efter Reformatorerens Grundsætninger.

Den lutherste Kirke og Skole i Danmark har begyndt sit fjerde Aarhundrede, og derfor opstiger over hele Landet rorte Hjerters Tak til Gud, for vor Befrielse fra det tungeste af alle Nag, det som trykker Aanden ned, men ved hver stor Tidsafdeling see vi ei blot tilbage over den Tid, der er svunden, men vi vende vort Blik ud over Fremtiden, og med vor Tak forbinder sig Døfter og Venner. O, maatte det i det Aarhundrede, som nu er begyndt, mere og mere blive en fast Overbeviisning hos Kirkens og Skolens Lærere, at hvad der tjener til deres Fred er den nøieste Samvirken i samme Land og til samme Maal. Kirken glemme det ingensinde, at den harmoniske Uddannelse af Sjelens Evner, som just er Skolens Bestræbelse, aldrig kan andet end være til Kirkens Bedste, da den rette Videnskab aldrig kan lede fra kristelig Tro og Ydmyghed, men just maa befordre dem, og Skolen befæste altid mere hos sig den Overbeviisning, at al dens Kundskab og Lærdom er Tant, naar den ikke leder Barnet og Unglingen til samme Maal, som Kirken, til Villiens Reenhed og ægte Sædelighed. Begge have gjort sørgelige Erfaringer om, hvorhen det leder, naar den ene forsøger at løsrive sig fra Forbindelse med

den anden. Vil Kirken fjerne sig fra Skolen, Troen fra Viden, da hengiver den sig i Sværmeriets Vold, og Mysticismen i dette Ord's sletteste Betydning, mod hvilken Luther og Melanchthon kæmpede med al deres store Mandskraft, vinder atter Seier. Dersom Skolen vil løsrive sig fra Kirken, da synker den ned til at være en blot Afrettelse til lavere, jordiske Diemeed, og ved begge disse Misgreb ville ei blot Kirken og Skolen ganske forseile deres Hensigt, men selv Statens Sikkerhed staaer Fare og Menneskets hele jordiske Tilværelse taber alt det Store, Betydningsfulde og Hellige, som ene giver den Værd. Maaatte Kirken og Skolens Lærere altid mere overbevise sig om, at de kun da værdigen benytte de Velgjerninger, som ved Reformationen bleve os til Deel, naar de bestræbe sig for altid at gaae videre frem paa den af Luther og Melanchthon, af Bugenhagen og Tausen først aabnede Vej. Aldrig ansee de derfor Reformationen for fuldendt! Den var vist nok et Værk af Gud. Det var hans alvise Villie, som fremkaldte den, det var hans Kraft og Styrelse, som bekræftede og ledede den, og derfor kunde den bestaae i Kampen mod den stærste jordiske Magt, men den var ogsaa Menneskeværk; den blev udført af Mænd, som vel havde usædvanlige Gvner, og sjelden Kraft, men dog vare almindelige menneske-

lige Vilkaar underkastede, fælte deres Kræfters Ind-
 skrænkning, og ikke altid modstode Lidenskabelighedens
 Fristelser. Derfor kunde deres Værk lige saa lidet,
 som noget andet menneskeligt, være fuldendt. Sand-
 heden boer kun hos Gud. Den blev forkyndt ved hans
 Søn, vor himmelsendte Frelser, men vi svage Menne-
 ssker maac ikke troe her, paa dette lave Standpunkt,
 at kunne opfatte den i al sin Klarhed og Reenhed.
 Vor Stræben er Sandheds Erkjendelse, men alt hvad
 vi tør haabe her at erkjende er enkelte Sandheder:
 disse have Reformatorerne atter fremdraget fra det
 Mærke, hvori Egennytte og de laveste Lidenskaber
 havde skjult dem, men i det vi glæde os herover,
 erkjende vi tillige, at de enkelte Sandheder, i hvor
 store og vigtige de end ere, dog ikke ere Sandheden
 selv, ikke er den hele Sandhed, at denne vel er
 vort bestandige Maal, at vi mere eller mindre kunne
 nærme os til den, men ikke naae den, før vi komme
 til dens rette Hjem.

Du o Kraftens og Blisdommens Gud! tag Du
 fremdeles i Din Baretægt vort elskede Fædreland og
 vor dyrebare, alderstegne Konge! Styrk Du Ham
 saaledes, at Han i de Klar, Du endnu vil skjenke
 os Ham, kan vedblive som hidtil at virke til Bedste
 for sit Land og Folk! Ofte glæde Du Ham ved at
 lade Ham see Frugterne af de mange Anstalter, som

i hans lange Regjering ere trufne til Oplysnings og Kundskabs Udbredelse i alle Classer af Borgersamfundet!

Vor elskede Dronning og det hele Kongehuus være under Din Beskærmelse.

Lad den danske Kirke og den christelige Skole aldrig savne dygtige, samvittighedsfulde og nidkjære Lærere, og velsign Du deres redelige Bestræbelser! Derom anraabe vi Dig, og tillidsfuld vente vi Bønner af Dig Vor Fader! o. s. v.

Før og efter Talen bleve nedensaaende, af
 Hr. N. Krossing forfattede, Choraler affjungne
 af Skolens Disciple:

Før Talen.

Mel. Vor Gud han er saa fast en Borg.

Dit Ord, o Gud! fra Pol til Pol
 Din Helligaand beskytte!

Det oprandt under Naadens Sol

Før Orken, Borg og Hytte:

I Ost det fæstet Rod

Ved Jesu Christi Blod;

Om Korset i hans Død

Uf Engletunger lød:

Guds Søn, den Elstelige!

Det toned smukt i Herrens Navn,

At Vorn skal Riget eie,

At Himlen er vor Fødestavn,

At hid gaaer Frommes Veie.

Forjættelsen er hørt,

Da vi til Daab blev ført,

Og paa vor Skolegang

Det Livsens Ord gjenklang:

Forsoneren har seiret!

Vi vandred frem i Tidens Bog,
 Og hørte Mindets Tale;
 At Lyset svandt, hvor Skyer drog,
 At Sandhed laae i Dvale.
 Med Paven's Magt i Rom
 Den falske Lære kom;
 Da blev ei Kilden brugt,
 Og Bogen var tilluft,
 Wildfarelsen fik Mæle.

Saa mørk, vi saae, er ingen Nat,
 At Dagen jo oprinder;
 For Overtro blev Skranker sat,
 Ei Lænker Sandhed binder.
 Men før Dit Lys frembrød,
 Det voldte Qual og Død;
 I Morten Luther fandt
 Dit Ord en Helt, som vandt:
 Hans Sværd og Skjold var Skriften.

Trehundred Aar gjensød Dit Ord
 Med Kraften, Sandhed eier,
 Fandt let en Wei til høie Nord,
 Og vandt en herlig Seier.
 I Livets Morgenstund,
 Med Tak af Barmemund,
 Erkjendtligt loves her
 Hjemgangne Fædres Færd:
 Ved Skolen seired Kirken.

Efter Talem.

Mel. Første Vers af Thaarups Hymne.

O Gud, Du hører Barnets Røst,
 Du er jo selv Usødtes Trost,
 Fra Dig, vort Ophav, Alt udrinder,
 Hos Dig vor Tanke Hjemstavn finder;
 Dit Ord er Lyset paa vor Vej,
 Trygt kan vi gaae: Du svigter ei!

O Gud! naar Barndoms Tid er endt,
 Og Sædens Frugt skal vorde kjendt,
 Lad Alt, vi her af Dig modtage,
 Guldbyrde Høst for sene Dage!
 Det være Maalet for vor Vej:
 Gud var vort Skjold, 'vi svigted ei!

Kort Skolekrønike for de fire sidste Aar fra Efteraaret 1833, som Tillæg til de i Programmet for 1824, 1825, 1829 og 1833 meddeelte Bidrag til Bordingborg Skoles Historie.

I de efter Skolens Omdannelse i A. 1819 herfra Dimitteredes Stilling er, saavidt vides, i de fire sidste Aar indtruffen disse Forandringer:

Eben Christopher Meldal er Sognepræst for Gullbjerg og Nørre Sandager Menigheder i Skovbye Herred i Fyens Stift.

Diderik August Holberg er Forstander og første Lærer ved Skolelærer-Seminariet i Skaarup i Fyens Stift.

Jens Georg Schjødte er ordineret Catechet i Ringsted. Christopher Nyholm er Eier af Hovedgaarden Vaggebvogn i Aalborg Stift.

Severin Michelsen er ordineret Catechet i Faaborg. Peter Pryn tog i A. 1835 theologisk Embedsexamen med Laud. og er nu Højskolelærer i Jylland.

Søren Bloch Suhre er Adjunct ved Ribe Cathedralskole, og tog den philosophiske Doctorgrad ved Universitetet i Kiel.

Christopher Nyrop er Bestyrer af et Undervisningsinstitut i Njege.

Johannes Ernst Nyrop er practiserende Læge i
Nykjøbing paa Morsø.

Lucas Dall er Assistent ved Gouvernementet paa
Kysten Guinea.

Carl Just er Skolelærer i Udesundbye i Sjællands
Stift.

Carl Busch er Skolelærer i Overvindinge i Svend-
borg Sogn i Sjælland.

Jans Jacob Fraas er Landmand i det nordvestlige
Sjælland.

Vilhelm Lafjer tog i A. 1836 theologisk Embeds-
examen med Haud ill.

Samuel Fredrik Carl Nyholm er Procurator ved
Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn.

Christian Leberecht Tobiesen er Sognepræst til
Hodde og Listrup i Ribe Stift.

Niels Olsen tog theologisk Embedsexamen med Haud
illand. og er Huuslærer paa Lindenborg i Jyl-
land.

Henrik Christopher Glahn tog i A. 1835 theolo-
gisk Embedsexamen med Laud. og er Huuslærer
hos Pastor Solst i Elmelunde paa Møen.

Carl Boesen tog i A. 1835 theologisk Embedsexamen
med Laud., blev kort efter personel Capellan
for Maglebye og Holtug Menigheder i Stevnø
Herred, og er nu Hjælpepræst hos den anden
Præst ved Roskilde Domkirke.

Carl Vilhelm Prytz tog theologisk Embedseramen i A. 1837 med Haud ill. og er nu Huuslærer i Jylland.

Vilhelm Ehrenreich tog theologisk Embedseramen i 1835 med Laud., og er nu Huuslærer paa Saarnholm i Sjælland.

Just Georg Valdemar Aagaard tog juridisk Attestats i 1835 med Laud. I Foraaret 1837 forpagtede han Hovedgaarden Winnitze under Grevsfabet Knuthenborg i Lolland.

Hans Peter Coster Dorph tog theologisk Embedseramen i 1835 med Laud. og er Huuslærer hos Proprietair Lutein paa Marienborg paa Meen.

Jens Henrik Valdemar Møller tog i 1836 chirurgisk Examen med første Character og er nu practiserende Læge i Nykjøbing i Odsherred.

Edvard Westengaard tog i 1836 theologisk Embedseramen med Laud.

Christian Joachim Møller tog samme Aar theologisk Embedseramen med Haud ill.

I Aaret 1833 dimitteredes herfra 6 Candidater:

Julius Jesfen fik Laud. Studerer Jura.

Hans Henrik Licht fik Laud. Studerer Theologie.

Mathias Wasfard fik Laud. Studerer Jura.

Niels Saabye fik Laud. Er Huuslærer paa Odstedgaard i Jylland.

Lauritz Terpager Staal fik Laud. Studerer Jura.

Thorwald Marsleff fik Haud ill. Studerer Jura.

I Maret 1834 dimitteredes 4 Candidater:

Ludvig Laftjer fik Laud. Studerer Theologie.

Christian Severin Orsleff fik Laud. Studerer
Theologie.

Christian Hermann Schmiegelow fik Haud ill.
Studerer Chirurgie.

Fredrik Hofmann Jürgensen fik Laud. Studerer
Theologie.

I Maret 1835 dimitteredes 3 Candidater:

Ambrosius Johannes Meldal fik Laud. Studerer
Theologie.

Franz Michelsen fik Haud ill. Studerer Chirurgie.

Henrik Hofmeyer fik Laud. Studerer Theologie.

I Maret 1836 dimitteredes 3 Candidater:

Andreas Djurhuus fik Laud.

Johan Peter Lund fik Haud ill.

Anton Henrik Schröder fik Haud ill.

Disciplenes Antal var ved den offentlige Examen
i Maret 1834 41.

— 1835 35.

— 1836 45.

— 1837 49.

Ved det nye Skoleaars Begyndelse i October
1833 blev Skolen berøvet to af sine ældste Lærere:
Overlærerne Grønlund og Kielsen. Den første var

af Hans Majestæt allernaadigst beskikket til Rector ved den lærde Skole i Solbing, og Overlærer Kielsen frasagde sig ved samme Tid sine Forretninger, som Lærelærer her ved Skolen, for med sin Familie at flytte til Kjøbenhavn. Han havde fra Skolens Reform i A. 1819 givet Underviisning i Mathematik og Naturhistorie og siden ogsaa i Geographi indtil hans svækkede Helbred bevægede ham til at forlade denne Stilling. Overlærer Grønlund var bleven ansat som Adjunct ved Middelskolen i A. 1810 og 1820 udnævnt til Overlærer. Lærerskifte er sædvanlig ikke fordeeltigt for en Skole, og ogsaa denne gang beklagede vi disse to agtværdige, nidjære og duelige Læreres samtidige Vortgang, som i saa mange Aar havde helliget denne Skole deres Tid og Kræfter. Længe ville de leve i venskabelig og erkjendelig Erindring hos Medlærere og Disciple. Deres Plads blev værdigen udfyldt ved de to nye Lærere, som samme Efteraar tiltraadte deres Forretninger her. Til Overlærer i Hr. Grønlunds Sted behagede det Hs. Majestæt allernaadigst at udnævne den ved sin grundige, philologiske Lærdom bekjendte Hr. Fredrik Lange, Forfatter af den i saa mange Skoler og Instituter indførte græske Grammatik, og i Hr. Kielsens Sted blev som Adjunct ansat Candidat i Theologien, Hr. Ferdinand Baumann, der overtog Underviisningen i Mathematik, Naturhistorie og Lydst.

Da Pastor Boesen, der hidtil havde været Sko-
lens Regnskabsfører og Casserer, i Slutningen af
Maret 1833 blev kaldet til Sognepræst for Eltang
Menighed i Ribe Stift, antog Forstanderskabet i
hans Sted Adjunct Westengaard til at være Sko-
lens Regnskabsfører.

I Maa Maaned 1834 døde Kirkesanger og
Skolelærer Groth, som siden 1820 havde givet Un-
derviisning i Skrivning i de tre nederste Classer.
Denne Underviisning blev nu deelt imellem Adjunct
Baumann og Tegnelæreren, Lieutenant v. Barth
saaledes, at hver af dem gav fire Timers ugentlig
Underviisning mod den for Lærelære sædvanlig be-
stemte Godtgørelse.

Efter nogle Maaneders Sygelighed døde den
25de October 1834 en af vore haabefuldeste Disciple,
Fredrik Christian Skeel, kun 15½ Aar gammel og
kort efter at han var opflettet til fjerde Klasse.
Tidlig rebede han en i sjelden Grad opvakt og livlig
Aand og en brændende Videbegjærlighed. Den raske
Fremgang han gjorde i de lavere Classer berettigede
til de glædeligste Forventninger om den fremtidige,
endnu skjønnere Udvikling af hans herlige Gvner,
da til inderlig Sorg for Alle, som kjendte ham
nøiere, den i Ungdommen saa høist farlige Brystsyge
angreb ham og førte ham saa tidlig til Graven.

I November s. A. blev Adjunct Gad kaldet til Sognepræst for Estvad og Rønbjerg Menigheder i Ribe Stift, og i hans Sted blev ansat som Adjunct Gand. i Theol. Christian Zostrup Qvortrup.

Ifølge Bestemmelsen i Statsraad Schous Gavebrev af 11te Januar 1823 skal en Femtedeel af Legatets aarlige Renter opsamles til Capitalens Forøgelse. Denne Incrementsum, som længe henlaae ufrugtbringende i Oplagscassen, blev fra Begyndelsen af Maret 1831 udsat til Forrentning i Møens Spare- og Laanbank, og i Sommeren 1834 var den saa meget forøget, at der for den kunde indkjøbes en kongelig Obligation paa 100 Rbdlr. Legatet udgjør altsaa en 1100 Rbdlr., og dets Renter vare i Maret 1834 tildeelte Disciplen Ludvig Laferj, i 1835 Ambrosius Johannes Meldal, i 1836 Andreas Djurhuus og fra 1837 Julius Burd. Legatet kan oppebæres i tre Aar, men i 1835 og 1836 har det været givet til Disciple, som vare saa nær ved Dimissionen, at de kun i eet Aar kunde nyde godt af samme.

I Sommeren 1835 blev der gjort en heldig Begyndelse til at afhjælpe Savnet af en Naturaliesamling. Der viste sig nemlig Leilighed til for billigt Kjøb at skaffe Skolen en Samling Conchylier og omtrent 50—60 forskellige Mineralier, og denne

Samling er siden ved Lærernes nidkjere Vestræbelser foreget med 30—40 indenlandfke Fuglearter med tilsvarende Æg og med en Deel indenlandfke Coleoptere, som tildeels ere samlede af Disciplene i de to nederste Classer, som have Underviisning i Naturhistorien.

For at der aarligen kunde udredes fire Stipendier, hver paa 20 Rbd. og et mindre paa 15 Rbd., havde det hidtil været tilladt, at der maatte af Skolecassen udbetales aarligen 15 Rbd. til Stipendier, men ved Directionens Skrivelse af 21de Nov. 1835 blev det bestemt, at dette Tilskud af Skolecassen til Stipendiefondet herefter kun kunde bevilges i det Tilfælde, at nogen, saavel ved Gyver, Flid og Cædelighed, som i Henseende til Trang særdeles kvalificeret Discipel uden saadant Tilskud maatte undvære det Stipendium, hvortil han maatte være trængende, men at Stipendierne ellers skulle indskrænktes til de 80 Rbd., som kunne udredes af Stipendiefondet selv. Under disse Omstændigheder er det saa meget glædeligere at Stipendiefondet i de sidste Aar er bleven foreget med 300 Rbd. meest af hjemfaldne Dplagssummer.

Under 28de October 1836 behagede det Hans Majestæt allernaadigst at udnævne Skolens Rector til Ridder af Dannebrogordenens fjerde Klasse.

Efter Indbydelse af det philosophiske Facultet ved Kjøbenhavn's Universitet forsvarede Overlæreren, Herr Fredrik Lange, ved Universitetets Reformation'sfest sin for den philosophiske Doctorgrad skrevne Disputats: de causis casuum, og blev derpaa creeret til Doctor i Philosophien.

Som en særdeles glædelig Følge af Reformation'sfesten maa det anses, at Sængunderviisning blev indført her ved Skolen. Den Forberedelse, som maatte finde Sted for at Disciplene passende kunde udføre Choralerne vakte hos adskillige af dem megen Interesse for Sængen, og paa Rectors Indstilling tillod Directionen, at Gymnastiklæreren, Hr. Lind, som ved denne Leilighed havde indøvet og anført Disciplene, maatte antages som Sængelærer for at give tre Timers ugentlig Underviisning. Med 1ste Februar 1837 begyndte denne Underviisning.

Da det ofte var indtruffen, at Disciple, som ellers i enhver Henseende vare modne til at opflattes til fjerde Glassee, dog endnu stode tilbage i Skrivning, hvilket især var Tilfældet med dem, som fra Privatunderviisning kom ind i en af de høiere Glassee, saa tillod Directionen i October 1836, at der ugentlig maatte gives to Timers Underviisning i Skrivning for de Disciple af fjerde Glassee, som endnu trængte dertil.

Tallet paa de Disciple, der have havt Fripladser og oppebaaren Stipendier, udgjorde i

Maret 1834 . . .	19,
— 1835 . . .	20,
— 1836 . . .	16,
— 1837 . . .	17.

Skolens Bibliothek er bleven foreget aarligent deels med de fra Directionen nedsendte Værker, og deels med de Skrifter, som ere blevne anskaffede for den Sum af 40 Rbdlr. som af Skolens Casse aarligent er bleven udbetalt til Bibliothekets Forsørgelse. Pastor Waschou her i Bordingborg har, i Anledning af Reformationsfesten, som hans Svagelighed forhindrede ham fra at bivaane, skjenket til Bibliotheket: Kongeloven, udgiven af C. P. Rothe 1757, og Stephani Udgave af Saxo Grammaticus. Ligeledes har Skolens store Velgjører, Hr. Statsraad Ridder Schou, tilsendt os Fortsættelsen af det chronologiske Register over Forordningerne.

Discipelbibliotheket havde vel bestaaet i mange Aar, men i den senere Tid var det af Mangel paa en nogenlunde bestemt Indtægt ei bleven synderlig foreget. Da derfor Disciplene selv yttrede det Dnske, at flere Beger maatte blive indkjøbte, blev det vedtaget, at hver Discipel fra indeværende Aars Begyndelse bidrager aarlig 1 Rbdlr. til dette Biblio-

thef, og at dette Bidrag to Gange om Aaret indkræves tilligemed Skolepengene af Skolens Regnskabsfører. Blandt Disciplene blev der udvalgt tre, for at disse i Forbindelse med Adjuncten Hr. Westengaard kunde vælge de Bøger, som skulde anskaffes og have Tilsyn med Bøgerne's Bevarelse og ordentlige Tilbagelevering.

I dette Efteraar dimitteres her fra Skolen fire Disciple:

- 1) Carl Christian Lerche Læfjer, Søn af Pastor Læfjer i Everborg.
 - 2) Ludvig Gotschalck, Søn af Kjøbmand Gotschalck i Stege.
 - 3) Josva From
 - 4) Hans Mathias From
- } Sønner af Pastor From
i Vordingborg.

Disse examineres:

Mandag den 25de September.

Formiddag i Latin, Geographie og Tydsk.

Eftermiddag i Religion, Fransk og Hebraisk.

Tirsdag den 26de September.

Formiddag i Historie og Græsk.

Eftermiddag i Mathematik.

Candidaterne udarbejde de skriftlige Prøver i Forbindelse med fjerde Classes Disciple i de nærmeste Dage før Examen. Ligeledes skriver tredie Classe den franske og danske Stiil den 22 og 23de Septbr.

Derpaa fortsættes Examen i følgende Orden:

Forste Bærelse.

Andet Bærelse.

Tredie Bærelse.

Onsdag den 27de September.

Form.	4de Cl. Religion.	3die Cl. Tydsk.	1ste Cl. Latin, under Hr. Westengaard.
Efterm.	2den Cl. Geographie.	3die Cl. Latinsk Stiil.	1ste Cl. Naturhistorie.

Torsdag den 28de September.

Form.	4de Cl. Græsk.	2den Cl. Fransk.	1ste Cl. Dansk Stiil.
Efterm.	3die Cl. Latin, under Rector.	1ste Cl. Religion.	2den Cl. Dansk Stiil.

Fredag den 29de September.

Form.	4de Cl. Sammel Historie.	2den Cl. Græsk.	1ste Cl. Regning.
Efterm.	3die Cl. Græsk.	1ste Cl. Geographie.	2den Cl. Latinsk Stiil.

Løverdag den 30te September.

Form.	4de Cl. Latin, under Dr. Lange.	2den Cl. Mathematisk.	3die Cl. Fransk.
Efterm.	4de Cl. Tydsk.	2den Cl. Latin, under Hr. Westengaard.	1ste Cl. Dansk.

Første Bærelse.

Andet Bærelse.

Tredie Bærelse.

Mandag den 2den October.

Form. 4de Cl. a. Nye Historie
Efterm. 3die Cl. Latin, under
Dr. Lange.

3die Cl. Geographie.
1ste Cl. Latin, under
Fr. Qvortrup.

2den Cl. Naturhistorie.
2den Cl. Religion.

Tirsdag den 3die October.

Form. 4de Cl. Geographie.
Efterm. 4de Cl. Hebraisk.

2den Cl. Historie.
1ste Cl. Tydsk.

3die Cl. Religion.

Onsdag den 4de October.

Form. 3die Cl. Historie.
Efterm. 4de Cl. Latin, under Rector.

2den Cl. Tydsk.
3die Cl. Hebraisk.

Torsdag den 5te October.

Form. 4de Cl. a. Mathematik.
Efterm. 4de Cl. b. Nye Historie.

1ste Cl. Historie.
3die Cl. Mathematik.

2den Cl. Latin, under
Fr. Qvortrup.

Første Bærelse.

Fredag den 6te October.

Form. 4de Cl. Fransk.
Efterm. 4de Cl. b. Mathematik.

Løverdags den 7de October.

Formiddag Censur.

Prøven i Gymnastik anstilles en Eftermiddag i October Maaned, efterat Læsningen atter er begyndt.

Løverdags Eftermiddag den 14de Octbr. prøves de nyanmeldte Disciple.

Mandagen den 16de Octbr. om Formiddagen Kl. 11 skeer Translocationen paa sædvanlig Maade. Til at overvære denne Examen, samt bivaane Translocationen, indbydes herved saavel Disciplenes Forældre og Venner, som enhver anden, der har Interesse for Skolen og dens Virksomhed.
